

20 ЛМК-1	205,8±12,95	4±10,56	32,2±12,64	6,20±3,35	31,4±7,47	10,04±0,38	4,92±0,35
20 ІТ-1	217±18,24	4,87±11,04	37,38±12,99	11,25±6,03	50,87±12,73	10,07±0,45	4,71±0,25
20 ПД-1	232±14,90	9,8±5,63	41,75±5,85	9,00±2,74	34,6±11,33	9,76±0,63	4,88±0,22
$\bar{X} \pm \sigma^x$	220,26±15,64	7,94±7,58	36,6±10,05	7,75±3,37	40,5±7,61	9,74±0,38	5,54±0,46

Таблиця 2

Результати фізичної підготовленості студенток І курсу ПолісДУ ($\bar{X} \pm \sigma^x$)

Група	Стрибок у довжину з місця, см	Нахил тулуба вперед, см	Згинання і розгинання рук (разів)	Піднімання тулуба в сід за 60 с (разів)	Човниковий біг 4x9 м, с	Біг 30 м, с
20 ММТ-1	147,17±22,95	10,58±7,72	2,73±3,74	46,25±5,38	11,31±0,77	5,83±0,28
20 ММТ-2	191±13,50	17,89±5,05	6,67±2,24	60,11±6,92	10,31±0,75	5,04±0,34
20 БУ-1	164±18,92	12,82±9,17	5,42±1,98	35,75±10,44	11,11±0,33	5,43±0,35
20 ЕУП-1	121,82±62,89	11,08±6,23	5,33±5,52	21,25±8,68	11,29±0,86	6,02±0,59
20 ФіК-1	166,12±24,33	12,43±8,28	8,00±5,93	41,88±9,78	11,18±0,53	5,31±0,71
20 ЛМК-1	156,53±21,59	13,88±5,01	8,94±4,35	38,59±11,78	10,99±0,70	5,68±0,88
20 ІТ-1	177±27,04	17,25±4,27	18,25±5,68	58,5±3,32	10,83±0,77	5,17±0,39
20 ПД-1	157,2±23,45	7,2±10,00	4,9±2,73	45,6±8,21	11,64±0,76	5,81±0,13
$\bar{X} \pm \sigma^x$	160,11±26,83	12,89±6,97	7,53±4,02	43,49±8,05	11,08±0,68	5,54±0,46

DOI 10.31392/NPU-nc.series 15.2021.3K(131).54
 УДК 37.014.3:612.8

Лебединець Н.В.,
 к.біол.н., доцент, НПУ імені М.П. Драгоманова, м. Київ,
 Антомонов М.Ю.,
 д.біол.н., професор, ДУ «ІГЗ імені О.М. Марзєєва АМНУ», м. Київ
 Улашкіна О.В.,
 вчитель біології, СШ № 159, м. Київ

ВПЛИВ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ФУНКЦІОНАЛЬНУ АКТИВНІСТЬ НЕРВОВОЇ СИСТЕМИ ВЧИТЕЛІВ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ ОСВІТИ

Професійна діяльність педагога характеризується значним психо-емоційним напруженням та фізичним навантаженням. Вивчення психофізіологічних функцій нервової системи під впливом професійної діяльності показало, що чим більший вік і педагогічний стаж вчителів, тим нижчі показники уваги, обсягу пам'яті. Під кінець навчального періоду більш стійкою до навантаження виявилась нервова система у вчителів старшої вікової групи, що може бути свідченням їх кращої адаптації. Діагностика емоційного вигорання вчителів виявила, що представники чоловічої статі мають більшу стійкість порівняно з жінками. Вже в молодшій віковій групі вчителів спостерігається формування фаз напруження та резистенції. Є припущення, якщо емоційне напруження та професійне вигорання настає раніше, то швидкість його розвитку буде швидша.

Ключові слова: вчителі, професійна діяльність, нервова система, увага, мислення, пам'ять, емоційне вигорання.

Лебединець Н.В., Антомонов М.Ю., Улашкіна О.В. Влияние профессиональной деятельности на функциональную активность нервной системы учителей в условиях реформирования образования. Профессиональная деятельность педагога характеризуется значительным психо-эмоциональным напряжением и физической нагрузками. Изучение психофизиологических функций нервной системы под влиянием профессиональной

деятельности показало, что чем больше возраст и педагогический стаж учителей, тем ниже показатели внимания, объема памяти. Под конец учебного периода более стойкой к нагрузкам оказалась нервная система учителей старшей возрастной группы, что может свидетельствовать их лучшей адаптации. Диагностика эмоционального выгорания учителей выявила, что представители мужского пола имеют большую устойчивость сравнительно с женщинами. Уже в младшей возрастной группе учителей наблюдается формирование фаз напряжения и резистенции. Допускаем, если эмоциональное напряжение и профессиональное выгорание нарастает раньше, то и скорость его развития будет быстрее.

Ключевые слова: учителя, профессиональная деятельность, нервная система, внимание, мышление, память, эмоциональное выгорание.

Lebedynets Natalia, Antomonov Michael, Ulashkina Olga *The influence of professional activity on the functional activity of the nervous system of teachers in the context of educational reform.* The professional activity of the teacher is characterized by significant psycho-emotional stresses, constant interpersonal contacts, high physical and stressful loads. Researches of scientists show that a high level of concentration and distribution of attention, insufficient physical activity, irregular working hours, the presence of stress factors, social and hygienic working conditions have a direct impact on the health of the teacher and the development of professional burnout. The individual health of a teacher consists of many indicators that characterize his performance and the effectiveness of professional adaptation, which affects the functional state of the body, its productivity and vitality. The study of psychophysiological functions of the nervous system under the influence of professional activity has shown that the older the age and teaching experience of teachers, the lower the rates of attention, thinking, memory capacity. By the end of the educational period, the nervous system of teachers of the older age group turned out to be more resistant to stress, which may be evidence of their better adaptation compared to younger teachers. Diagnosis of teachers' emotional burnout found that males were more resilient than females. Male teachers have lower scores on emotional burnout than women, and some decrease with age. The following symptoms are typical for male teachers: anxiety and depression, inadequate selective emotional response, emotional and moral disorientation. For women teachers – experiences of traumatic circumstances, anxiety and depression, inadequate selective emotional response, reduction of professional duties. It was found that already in the younger age group of teachers, the formation of phases of tension and resistance is observed in both women and men. There is an assumption that if emotional stress and professional burnout occurs earlier, then the rate of its development will be faster, which will negatively affect the health of teachers and the educational process in general.

Key words: teachers, professional activity, nervous system, attention, thinking, memory, emotional burnout.

Актуальність. Професійна діяльність педагога характеризується значним психо-емоційним напруженням, постійними міжособистісними контактами, високим фізичним та стресовим навантаженнями. Особливо це виявляється під час реформування системи освіти в Україні, коли перед сучасним педагогом постають вимоги щодо постійного удосконалення, набуття нових професійних компетентностей. Освітні інновації вимагають від сучасного педагога готовності до реформувань, насамперед здоров'я. Як показують дослідження науковців високий рівень концентрації та розподілу уваги, недостатня рухова активність, ненормований робочий день, наявність стресових чинників, соціально-побутові та гігієнічні умови праці мають безпосередній вплив на здоров'я вчителя і розвиток професійного вигорання [1,2,4]. Враховуючи актуальність зазначеної проблематики необхідний комплексний підхід у вивченні впливу педагогічної діяльності на стан організму вчителя в сучасних умовах фахівцями в області фізіології, психології, профілактичної медицини.

Мета дослідження – вивчити психо-фізіологічні особливості функціонування нервової системи вчителів під впливом професійної діяльності.

Методи дослідження – бібліосемантичний, аналітичний, психофізіологічні (визначення сили та зрівноваженості нервових процесів, аналітичності та логічно-понятійного мислення, оперативної та короткочасної пам'яті, якісних показників уваги, синдрому емоційного вигорання), соціологічні (анкетування), статистичний з використанням програм StatSoft STATISTICA 10 portable, Excel MS.

Виклад основного матеріалу. Наразі поняття здоров'я є предметом міждисциплінарного вивчення і розглядається науковцями як здатність тримати динамічну рівновагу життєвих функцій та адаптуватися до умов середовища, що постійно змінюється. Багатогранність фізичного здоров'я передбачає злагоджену роботу організму на всіх його рівнях, здатність до адекватних реакцій; психічне здоров'я забезпечує реалізацією психічних процесів; соціальне – проявляється у взаємодії індивіда з суспільством. Професійні середовище і діяльність накладають відбиток на фахівця будь-якої професії, тому професійне здоров'я є складовою індивідуального здоров'я вчителя. Аналіз сучасних наукових джерел інформації дозволяє трактувати індивідуальне здоров'я вчителя як багатокomпонентний стан організму, що характеризує розвиток особистості педагога, його працездатність і ефективність у здійсненні професійної діяльності [4,5].

Дослідження функціонального стану організму вчителів передбачає вивчення чинників впливу, детермінант здоров'я, адже професійна діяльність може мати вирішальне значення. Детермінанти професійного здоров'я фахівцями поділені на групи, проте зрозуміло, що чинники кожної групи мають місце впливу на педагогів: загальні (режим праці, тривалість робочого дня, рівень навантаження); професійні типу «людина-людина» (підвищена інтенсивність міжособистісних контактів, емоційність реакцій); спеціалізовані (ненормований робочий день, шумове та голосове навантаження, зростаючий потік інформації); вузькоспеціалізовані (специфічні залежно від предмету викладання). Запорукою тривалості професійного здоров'я є високий рівень професійної адаптації, що залежить від нервово-психічної стійкості та здатності до саморегуляції. Адаптація до професійної діяльності передбачає як фізіологічні (функціональні зміни), так і психічні (емоційність, уважність, активність пам'яті, мотивації) реакції організму, які залежать від віку, статі, професійного стажу, особливостей індивідууму.

До найбільш розповсюджених професійних впливів відносять стрес-фактори, що активують гіпоталамо-гіпофізарну, симпато-адреналову, адренкортикальну системи, зростає екскреція катехоламінів, глюкокортикоїдів. Нервово-психічне та емоційне напруження провокує зрушення в системі кровообігу та дихання, які проявляються тахікардією, низькою варіабельністю кардіоциклу, зростанням кров'яного тиску, активацією легеневої вентиляції, порушенням температурного режиму. Професія вчителя вимагає постійного самовдосконалення, сприйняття та опрацювання потоку інформації, що викликає напруження пам'яті, активацію розумових операцій, аналізаторів зору, слуху, підвищує збудливість ЦНС. Недостатня рухова активність, яка супроводжується значним навантаженням нижніх кінцівок викликає застійні явища в венозному руслі, напруження тонічних м'язів тулуба.

Специфікою діяльності педагога є багатофункціональність. Крім предметного навчання додаються функції класного керівництва, виховна функція, спілкування з батьками, а за умов дистанційної освіти – необхідність швидкого опанування інноваційними технологіями e-learning. Крім тижневого навчального навантаження, яке часто перевищує норму (18 годин), від 28 до 32 годин на тиждень вчителі займаються позакласною роботою, з яких 12-15 годин забирає підготовка до наступних уроків, тобто середня тривалість робочого часу становить від 9-10 годин [3,4]. Також мають місце впливу не завжди відповідні соціально-гігієнічні умови праці, життя і відпочинку.

В результаті педагогічної діяльності може формуватись як адаптованість, так і дезадаптація. Одним з показників професійної дезадаптації є синдром «емоційного вигорання» (СЕВ). Професійно дезадаптовані вчителі більш схильні до професійних хвороб. Дослідження науковців показали, що у викладачів до 40 років спостерігається виражена нервово-емоційна напруга, після 45 років неузгодженість між фізіологічними і психологічними показниками, а після 50 років наслідками надмірного напруження і зриву адаптаційних механізмів є формування межових нервово-психічних і психосоматичних розладів, які проявляються у вигляді нейроциркуляторної дистонії, неврастенічного синдрому, розвитку тривожно-депресивних станів тощо. Аналіз захворюваності вказує на переважання патологій органів дихання, кровообігу, кістково-м'язової системи, на частку яких припадає 71,8% всіх випадків і 56,8% усіх днів непрацездатності [1,3,4].

Оскільки робота педагогів безпосередньо пов'язана з розумовою діяльністю, що в свою чергу залежить від функціонування нервової системи, то для вивчення професійних впливів доречно розглянути психофізіологічні показники організму вчителів. Багато дослідників констатують, що психолого-психофізіологічний компонент професійної діяльності детермінує стан здоров'я вчителя. Під кінець навчального року психофізіологічні показники погіршуються, про що свідчать суб'єктивні та об'єктивні дані: відзначається почуття втоми, зниження мотивації, порушення сну, головні болі, погіршуються показники умовно-рефлекторної діяльності, здатності до концентрації і розподілу уваги, швидкості переробки зорової інформації, м'язової витривалості, зменшуються адаптаційно-компенсаторні можливості серцево-судинної системи, зниження концентрації в сироватці адренкортикотропного та соматотропного гормонів, цинку, спостерігається підвищене виділення катехоламінів [3,4,5]. Діагностика вегетативної нервової системи у вчителів до 30 років характеризується перевагою парасимпатичної регуляції, що засвідчує енергоефективність діяльності серцево-судинної системи і високі пристосувальні можливості організму. Стосовно вчителів після 45 років дослідники відзначають підвищення тону симпатичної активності, що свідчить про напругу механізмів регуляції серцево-судинної системи, зниження адаптації. Учителі зі слабкою нервовою системою та професійною підготовкою більше піддаються емоційному перевантаженню [4].

На жаль, наші дослідження мають підтвердження траєкторії змін в організмі вчителів, що значною мірою можна пов'язати з впливом професійної діяльності. Для розуміння ступеню професійних впливів на функціональну активність нервової системи нами були обстежені вчителі закладу загальної середньої освіти № 159 м. Києва, що були поділені на групи за віком та статтю. Кореляційний аналіз показників вищої нервової діяльності показав, що чим більший педагогічний стаж і вік, тим нижчий рівень логічності у судженнях та нижчі показники уваги: зниження ($p < 0,05$) стійкості уваги (U_s) до 0,43 у.о. та якості (U_{YA}) в тестуванні ($p < 0,01$), до 11 і більше помилок. Стосовно логічно-понятійного мислення є тенденція до утруднення з віком та стажем ($p = 0,001$), у представників старшої вікової групи всі спроби виконані з кількістю помилок більше 7, що відповідає низькому рівню. Схожі показники щодо аналітичності мислення: зменшувалась кількість вірно заповнення числових рядів з віком ($p = 0,022$) та стажем ($p = 0,014$), у вчителів літнього віку вона складала менше 5 рядів. На думку науковців аналітичність мислення формує здатність теоретизувати, знаходити теоретично-наслідкові зв'язки, що є необхідним в роботі педагога.

Підвищення рівня фахових компетенцій з врахуванням сучасних наукових досягнень, введення інноваційних навчальних технологій вимагає від сучасного вчителя запам'ятовування та обробки великої кількості інформації. Вивчення показників короткочасної пам'яті показало, що чим більший педагогічний стаж ($p = 0,008$) та вік вчителя ($p = 0,007$), тим менший коефіцієнт обсягу пам'яті (V_m), що складає 6 у.о. та відповідає низькому рівню. Це яскраво виражено у вчителів похилого віку (55-74 років), оскільки 100% представників цієї вікової групи мали низький рівень короткочасного запам'ятовування інформації. У вчителів другого зрілого віку (36-55 років) V_m складав 7 у.о., що відповідало середньому рівню короткочасної пам'яті, а у педагогів першого зрілого віку (22-35 років) V_m був більше 8 у.о., що відповідає високому рівню. Подібна тенденція спостерігається і з показниками функціонального навантаження оперативної пам'яті (FN_{op}), з віком кількість переглянутих знаків знижується ($p = 0,056$) від 38 до 25.

Графічний тест дослідження врівноваженості нервових процесів за результатами відтворення амплітуди рухів показав, що лише у третини вчителів простежується врівноваженість нервових процесів, у решти педагогів в нервовій системі переважають чи домінують процеси гальмування. На думку фізіологів процеси збудження і гальмування щільно пов'язані з явищами виснаження і відновлення нервових центрів. Так, збудження потребує значних електрохімічних та метаболічних перетворень в нейронах, що рано чи пізно виснажує їх. Гальмування забезпечує відновлення функціональних ресурсів нейронів, тому переважаання чи домінування процесів гальмування є неминучим явищем після тривалого збудження і може розглядатися як результат виснаження нервових центрів у вчителів, що підтверджується іншими психофізіологічними дослідженнями.

Визначення впливу мануальної асиметрії на величину функціональної лабільності нервово-м'язового апарату кисті виявило, що в кінці навчального періоду більший коефіцієнт сили нервової системи ($K_{sns} +110,5$) у вчителів вікової групи похилого віку порівняно з педагогами першого зрілого віку ($K_{sns} -134,3$), $p=0,036$; та достовірно корелює зі стажем ($p=0,041$). Сила нервових процесів є показником, який лежить в основі типу вищої нервової діяльності та темпераменту. Вчителі з слабкою та середньо-слабкою силою нервових процесів значніше емоційно нестабільні, мають більшу тенденцію до неврівноваженості. Наявність нижчих показників діяльності нервової системи у молодих вчителів може бути причиною ускладненої професійної адаптації. На нашу думку, педагоги зі слабкою та середньо-слабкою силою нервових процесів, молоді вчителі, які мають не достатній рівень фахових компетентностей більш схильні до емоційної нестабільності, професійного перевантаження і вигорання.

Відповідно Міжнародної класифікації хвороб (МКХ-11), емоційне вигорання визначається як синдром, що виникає від хронічного стресу на роботі, який людина не може подолати. Синдром емоційного вигорання (СЕВ) характеризується відчуттям енергетичного виснаження, психологічною відчуженістю від роботи, почуттям негативізму до власної професійної діяльності, а також зниженням професійної ефективності. Симптоматика професійного вигорання має фізіологічні, психологічні та поведінкові прояви. За висновками фахівців фізичними проявами СЕВ є головний біль, безсоння або сонливість, хронічна втома, соматизована депресія, часті респіраторні захворювання, хвороби ШКТ, гіпертонія, високий рівень холестерину, коронарна недостатність, втрата ваги, задишка, сексуальна дисфункція, порушення мовлення, погіршення зовнішнього вигляду тощо. Щодо психологічних проявів, то більш розповсюдженими є емоційне виснаження, апатія, втрата інтересу, гнучкості та емоційного контролю, посилена тривожність, безпричинний гнів, відраза, низька опірність стресам [2,4,5].

Дослідження професійного вигорання вчителів, проведені за методикою діагностики рівня емоційного вигорання В.В. Бойка, дозволяє виділити фази розвитку стресу: напруга, резистентність, виснаження. В отриманих результатах виявлено, що вчителі чоловічої статі мають більшу стійкість до емоційного вигорання (рис. 1).

Середній показник СЕВ у представників чоловічої статі складав 91,25 проти 159,91 у вчителів жінок ($p<0,05$). Серед жінок загальний бал СЕВ у представниць групи другого зрілого віку значно більший, ніж у жінок вчителів першого зрілого віку. У педагогів жіночої статі літнього віку спостерігається невелике зменшення балів СЕВ, ніж у представниць другого зрілого віку. У вчителів чоловічої статі спостерігаються нижчі бали СЕВ, ніж у жінок, та зниження їх з віком (табл. 1). Серед усіх досліджуваних педагогів лише половина мала несформовану фазу напруження, у решти вона була наявна або у стадії формування. Фаза резистентності була не сформована лише у третини вчителів, у інших вона вже була або формувалась. Щодо фази виснаження, то вона була відсутня більш, ніж у третини вчителів, решта мали ознаки формування та повної сформованості. Майже у третини вчителів бал СЕВ був більший 108, що вказує на формування емоційного вигорання, а у 20% він перевищив позначку 180 балів, що є ознакою сформованості синдрому

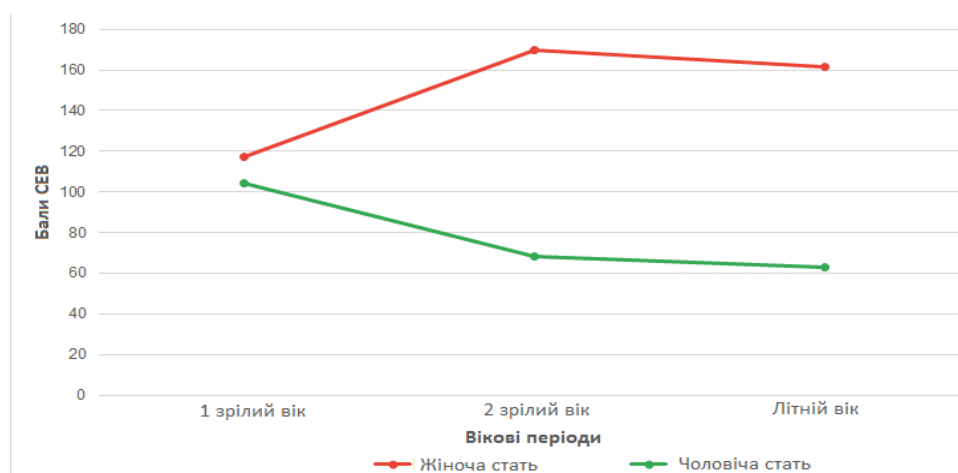

Рисунок 1. Динаміка СЕВ у вчителів залежно від віку і статі

Таблиця 1

Сформованість фаз емоційного вигорання вчителів залежно від віку та статі

Фаза	I зрілий вік		II зрілий вік		Літній вік	
	Ж	Ч	Ж	Ч	Ж	Ч
Напруження	39,2	39,0	48,8	26,0	51,5	8,0
Резистентції	49,6	38,3	71,7	18,0	65,5	32,0
Виснаження	28,4	27,0	49,0	24,0	44,5	23,0
СЕВ	117,2	104,3	169,5	68,0	161,5	63,0

Як показало анкетування для вчителів чоловіків характерні такі симптоми: тривога і депресія, неадекватне

вибіркове емоційне реагування, емоційно-моральна дезорієнтація. Для педагогів жінок – переживання психотравмуючих обставин, тривога і депресія, неадекватне вибіркове емоційне реагування, розширення сфери економії емоцій, редукція професійних обов'язків.

За даними науковців професійне вигорання починає формуватись після 5-7 років безперервної педагогічної діяльності. Проте в наших дослідженнях вже в молодшій віковій групі вчителів спостерігається формування фази напруження у жінок і чоловіків (39,2 та 39,0 балів відповідно), та фази резистентності (49,6 та 39,3 балів). Як уже зазначалося, така ситуація може бути наслідком надмірного психофізичного навантаження, недостатньо сформованих професійних компетентностей та відсутності досвіду викладацької діяльності у молодих вчителів в умовах сучасної школи.

Висновки. 1. Проведений бібліосемантичний огляд наукових джерел інформації виявив, що індивідуальне здоров'я вчителя складається з множини показників, які характеризують розвиток особистості педагога, його працездатність та ефективність професійної адаптації, що, в свою чергу, впливає на функціональний стан організму, його продуктивність та життєздатність. 2. Вивчення психофізіологічних функцій нервової системи під впливом професійної діяльності показало, що чим більший вік і педагогічний стаж вчителів, тим нижчі показники уваги (U_s до 0,43 у.о., $p < 0,05$), обсягу пам'яті (V_m нижче 6 у.о., $p = 0,007$). Під кінець навчального періоду більш стійкою до навантаження виявилась нервова система у вчителів старшої вікової групи ($K_{sns} + 110,5$, $p = 0,036$), що може бути свідченням їх кращої адаптації порівняно з більш молодими педагогами.

1. Діагностика емоційного вигорання педагогів виявила, що вчителі чоловічої статі мають більшу стійкість порівняно з жінками 91,25 проти 159,91 ($p < 0,05$). У вчителів чоловічої статі спостерігаються нижчі бали емоційного вигорання, ніж у жінок, та деяке зниження їх з віком. З'ясовано, що вже в молодшій віковій групі вчителів спостерігається формування фази напруження у жінок і чоловіків (39,2 та 39,0 балів відповідно), та фази резистентності (49,6 та 39,3 балів відповідно). Припускаємо, якщо емоційне напруження та професійне вигорання настає раніше, то швидкість його розвитку буде швидша, що негативно вплине на здоров'я педагогів та освітній процес загалом.

Література

1. Глазко Т. А. Профессиональные заболевания педагога и их профилактика в процессе обучения студентов [Электронный ресурс] / Т. А. Глазко, И. А. Лепешинская, З. Н. Суша // Электронная библиотека БГУ. – 2017. – Режим доступа до ресурсу:

<https://elib.bsu.by/handle/123456789/169486>.

2. Головченко Т. І. Фізичні засоби відновлення працездатності педагогічних працівників/ Т. І. Головченко, Г. Ю. Латіна. // Молодий вчений. – 2016. – №11. – С. 13–16.

3. Гора Е. П. Экология человека: Учебное пособие для вузов / Е. П. Гора. – Москва: Дрофа, 2007. – 540 с.

4. Гречнева А. Н. Функциональное состояние организма и адаптационные возможности учителей разных возрастно-стажевых групп / А. Н. Гречнева. // Вестник РУДН. – 2014. – №3. – С. 5–11.

5. Загальна теорія здоров'я та здоров'язбереження : колективна монографія / за заг. ред. проф. Ю. Д. Бойчука. – Харків: Рожко С. Г., 2017. – 488 с.

References

1. Glazko, T. A., Lepeshinskaya, I. A., & Susha, Z. N. (2017). Occupational diseases of teachers and their prevention in the process of teaching students (Electronic library of BSU ed.). Retrieved from <https://elib.bsu.by/handle/123456789/169486>

2. Golovchenko, T. I., & Latina, G. Y. (2016). Physical means of restoring the ability to work of teachers. *Young Scientist*, (11), 13-16 p.

3. Gora, E. P. (2007). *Human Ecology* (Textbook for Universities ed.). Moscow: Dropha, 540 p.

4. Grechneva, A. N. (2014). The functional state of the body and the adaptive capabilities of teachers of different age groups. *Vestnik RUDN*, (3), 5-11 p.

5. Rozhko, S. G. (2017). *General theory of health and health preservation* (Collective monograph ed.) (Y. D. Boychuk, Ed.). Kharkiv 488p.

DOI 10.31392/NPU-nc.series 15.2021.3K(131).55

УДК 378:796.853.26

Лозовий А. Л.,
міжнародний експерт 8 рівня EQF;
Українська Академія Будо і Спортивних Єдиноборств,
представництво Європейської академії EurEthiCS ETSIA, м. Суми
Сергієнко В. М.,
доктор наук з фізичного виховання та спорту, доцент,
Сумський державний університет, м. Суми

ВАЛІДАЦІЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ В СТИЛЬОВОМУ КАРАТЕ

Робота містить пропозиції з подолання проблем підготовки в Україні фахівців зі стильового карате, спричинені тим, що в закладах формальної освіти не викладаються і не сертифікуються спеціалізовані курси стильового карате з урахуванням філософії, особливостей і традицій конкретного стилю. В системі формальної освіти можливо підтвердити кваліфікацію в спортивному карате, яке розглядається в іншій парадигмі, ніж стильове, і що має ряд системних відмінностей. Реально високий рівень кваліфікації викладача-тренера стильового карате неможливо забезпечити тільки за рахунок такої формальної освіти без системного використання спеціалізованого неформального навчання. На основі аналізу досвіду валідації (визнання) неформальної освіти в різних країнах пропонується варіант